

In memoriam

Zagorka Golubović (Debrc, 1930. – Beograd, 2019.)

U Beogradu je 13. ožujka 2019. umrla Zagorka Golubović, dugogodišnja profesorica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Beogradu i istraživačica u Institutu za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu. Rođena 8. ožujka 1930. u mačvanskom selu Debrc, odrasla u Beogradu, ratne je godine provela u Mačvi, gdje se s četrnaest godina priključila antifašističkom pokretu, a s osamnaest je godina započela studij na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Beogradu. Udala se na samom početku studija za kasnijega istaknutoga gradonačelnika Beograda Branka Pešića. Brak je uskoro propao, ali je prezime Pešić zadržala sve do punoljetnosti njihove zajedničke kćeri. Nakon diplome filozofije predavala je u gimnazijama u Zemunu i Beogradu, da bi od 1957. radila na Odsjeku za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Beogradu, gdje je najprije predavala neke filozofijske kolegije, a potom se usredotočila na sociologijske predmete, posebno na socijalnu i kulturnu antropologiju, najprije u asistentskom, potom u docentskom zvanju, a na kraju i u zvanju izvanredne profesorice. Početkom šezdesetih godina bila je i zastupnica u saveznoj skupštini, kao i predstavnica SFRJ u nekim tijelima Ujedinjenih naroda, ali je brzo napustila službenu politiku, osvjedočivši se u nemogućnost pokretanja zakonodavnih inicijativa mimo volje partijskog vrha. Bila je članica savjeta časopisa *Praxis* i redovita sudionica *Korčulanske ljetne škole*. Početkom sedamdesetih godina našla se na popisu osmero nepoćudnih nastavnika Filozofskog fakulteta, koji su 1975. »stavljeni na raspolaganje«, čime im je onemogućen daljnji rad na fakultetu. Nakon toga bila je gostujuća profesorica u Švedskoj, Velikoj Britaniji i SAD, a od 1981. radila je kao znanstvena savjetnica u novoosnovanom Centru za filozofiju i društvenu teoriju, koji je kasnije prerastao u Institut za filozofiju i društvenu teoriju. Tek se 1991. vratila na Filozofski fakultet gdje je do 1996. radila u zvanju redovite profesorice. Za razliku od nekih svojih kolega iz okruženja beogradskih praksosovaca odlučno je odbacila agresivnu politiku režima Slobodana Miloševića i javno se suprotstavljala ratu, što ju je približilo pokretu *Žena u crnom*, u čijim je obrazovnim aktivnostima intenzivno sudjelovala, posebno nakon umirovljenja, putujući diljem Srbije.

Zagorka Golubović bila je nesumnjivo vodeća socijalna znanstvenica (s osobitim obzirom na sociologiju i antropologiju) u Srbiji, ali i jedna od vodećih društvenih znanstvenica u cjelokupnoj regiji koja obuhvaća bivšu Jugoslaviju, a i iznimno značajna autorica u polju filozofije, posebice socijalne filozofije i filozofije kulture. Njezin je doprinos zasnivanju modernih socijalnih

istraživanja u bivšoj Jugoslaviji fundamentalnog karaktera te nema sumnje da će u historiji sociologije i socijalne antropologije ostati zapamćena kao jedna od bitnih utemeljiteljica sociokulturne antropologije, a njezino će ime u povijesti filozofije stajati na najužoj listi stvaralačkih filozofa druge polovice 20. i početka 21. stoljeća u Jugoslaviji, odnosno u regiji. Karakter njezina pristupa sociologiji i socijalnoj antropologiji u bitnoj je mjeri determiniran njezinom filozofijskom formacijom. Zagorka Golubović je, naime, studirala i diplomirala filozofiju, a i svoju je akademsku karijeru započela kao asistentica na katedri za filozofiju, da bi se tek kasnije usmjerila na sociologiju. No filozofija je u njezinu sociologijskom i antropologijskom radu bila i ostala utemeljujućim momentom (što se među ostalime očitovalo i u njezinu otklonu od samosvrhovita empirizma, a svakako i u naglašenu primatu kvalitativnoga u odnosu na kvantitativno), dok su joj, s druge strane, sociologijska i antropologijska istraživanja služila i za oblikovanje prostora filozofijske refleksije. Na taj se način sociologija i antropologija u određenom smislu javljaju kao posredovni moment same filozofije: one su filozofijski utemeljene, a ujedno nude građu za filozofijsko mišljenje.

U filozofiji je po samorazumijevanju zastupala poziciju personalizma (»Personalistička teorija izbjegava svako jednostrano tumačenje poimanja individua i kolektiva budući da stavlja naglasak na uspostavljanju ravnoteže između komplementarnih aspekata – psihičkih, socijalnih i kulturnih – kako u procesu razvoja ličnosti, tako i konstituiranja kolektivnih formi i zajednica«, kako je to formulirala u svojoj knjizi *Moji horizonti*, str. 165), a u socijalnoj teoriji klasični liberalizam kantovskog i milovskog tipa, ali korigiran novim uvidima autora poput Berlina ili Dworkina, prema kojima jednakost pred zakonom nije jamstvo slobode, čime se baština klasičnog liberalizma obogaćuje inzistiranjem na socijalnoj pravdi i »zdravom društvu« (u Frommovu smislu) te se ona tako izravno suprotstavlja današnjem neoliberalizmu.

Svakako valja spomenuti bar neke autorske knjige Zagorka Golubović: *Problemi savremene teorije ličnosti*, 1966.; *Antropologija kao društvena nauka*, 1967.; *Čovek i njegov svet*, 1973. (ta je knjiga bila sudski zabranjena, tako da je dostupno samo drugo izdanje objavljeno 2006.); *Porodica kao ljudska zajednica*, 1981.; *Staljinizam i socijalizam*, 1982.; *Crisis in Soviet-Type Systems* (u koautorstvu sa S. Stojanovićem), 1986.; *Križa identiteta savremenog jugoslovenskog društva*, 1988.; *Antropološki portreti*, 1991.; *Društveni karakter i društvene promene u svetlu nacionalnih sukoba* (u koautorstvu s B. Kuzmanovićem i M. Vasović), 1995.; *Antropologija u personalističkom ključu*, 1997.; *Ja i drugi*, 1999.; *Stranputice demokratizacije u postsocijalizmu*, 1999.; *Models of Identities in Postcommunist Societies* (ur. Z. Golubović i G. McLean), 1999.; *Živeti protiv struje*, 2001.; *Izazovi demokratije u savremenom svetu*, 2003.; *Probuđene nade – izneverena očekivanja* (u koautorstvu s I. Jarić, Z. Stojiljkovićem, I. Spasić i J. Đurić), 2006.; *Pouke i dileme minulog veka*, 2006.; *Kultura i preobražaj Srbije* (u koautorstvu s I. Jarić), 2010.; *Kako kalimo demokratiju – šta nismo naučili*, 2011.; *Moji horizonti: mislim, delam, postojim*, 2012.; te *Glas u javnosti: kako postati građanin*, 2016. Beogradski izdavač Službeni glasnik objavio je 2007. njezina odabrana djela u šest tomova. No za potpuniji uvid u istraživačke i misaone dosege Zagorka Golubović bilo bi nužno uzeti u obzir i pojedine njezine novije studije, kao što su: »Šta smo zatekli i kuda dalje: budućnost demokratske tranzicije u Srbiji« (u: *Revolucija i poredak – o dinamici promena u Srbiji*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd 2001.); »Problems and Challenges of Balkan Cultures under the Impact of Globalization« (u: *The Dialogue of Cultural Tradi-*

tions: *A Global Perspective*, Council for Research in Values and Philosophy, Washington 2003.); »Kulturni preduslovi demokratske tranzicije« (u: *Kultura i razvoj*, Institut društvenih nauka, Beograd 2004.); »Totalitarianism and Authoritarianism as Obstacles to the Development of Civil Society in Serbia« (u: *Civil Society in Southeast Europe*, Rodopi, New York 2004.); te »The Role of Culture in the Post-Modern World: Its Impact on the Development of Human Potentialities« (*Synthesis philosophica*, god. 23, br. 1, 2008.).

Konačno, vrijedilo bi spomenuti i to da je Zagorka Golubović početkom ovog milenija zapaženim izlaganjima sudjelovala na nekoliko konferencija u okviru creskih *Dana Frane Petrića*, te je u Beogradu i drugdje stalno naglašavala kako bi hrvatski filozofi (naime, oni koje je susretala u Cresu) svojom dijaloškom otvorenošću i misaonom integrativnošću trebali poslužiti kao uzor mladim generacijama filozofa i socijalnih znanstvenika u susjednim zemljama. A njezini radovi objavljeni u *Synthesis philosophica* (dakako, ne samo oni) mogli bi i našim sociolozima, socijalnim antropolozima te općenito društvenoznanstvenim istraživačima, ali i filozofima, poslužiti kao uzor integrativnog i transdisciplinarnog istraživanja i mišljenja.

Lino Veljak